

บทที่ 3

ระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมและการเปลี่ยนไปยึดเรื่องผลประโยชน์



ระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ระหว่าง มูลนายกับไพร่ทาส เจ้าของที่ดิน กับผู้เช่า เจ้าของเงินกับผู้กู้ การดำเนินความสัมพันธ์มีลักษณะที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกัน และกัน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของบุญคุณและศีลธรรม ผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์คำนึงถึงเรื่องความ ยืนนานในความสัมพันธ์ ฝ่ายหนึ่งให้การช่วยเหลือปกป้อง อีกฝ่ายมีความภักดีและการอุทิศตนรับใช้ แต่ต่อมาระบบอุปถัมภ์มีการเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและปัจจัยบางอย่างเช่น ภาวะภัยธรรมชาติและระบบเศรษฐกิจ

ดังนั้นการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของระบบอุปถัมภ์ในท้องถิ่น จะมีลักษณะอย่างไร วิธีการศึกษาคงต้องทราบถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ประกอบการอุปถัมภ์ เช่น ความเป็นมาและสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ทั่วไปเสียก่อนเป็นการเริ่มต้น เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของ ระบบอุปถัมภ์ใน ตำบลสวนหลวง ตำบลแพรงหนามแดงต่อไป ในที่นี้ผู้ทำการวิจัยในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลใน อำเภออัมพวา จึงใคร่ขอยนำเสนอสภาพชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไปดังเช่น เรื่อง ความเป็นมาของ อำเภออัมพวา ต.สวนหลวง ต.แพรงหนามแดง การคมนาคมขนส่งและระบบเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ลักษณะภูมิประเทศ อาณาเขต ลักษณะภูมิอากาศ

3.1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ทำการศึกษา

3.1.1 อำเภออัมพวา

อำเภออัมพวา แต่เดิมเรียกว่า แขวงบางช้าง ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าตั้งขึ้นในสมัยใด แต่ในชั้นเดิมนั้นรวมอยู่กับเมืองราชบุรี บริเวณแขวงบางช้างนี้เรียกว่าสวนนอก ลักษณะของแขวงบาง ช้างเป็นชุมชนเล็ก ๆ แต่มีความเจริญทั้งในด้านเกษตรกรรมและพาณิชย์กรรม มีหลักฐานปรากฏว่า ในสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา แขวงบางช้างมีตลาดค้าขายแห่งหนึ่งเรียกว่า ตลาดบาง ช้าง มีนายตลาดบางช้างเป็นผู้เก็บอากรขนอนตลาด นายตลาดบางช้างผู้นี้เป็นหญิงมีนามว่า น้อย มี บรรดาศักดิ์เป็น ท้าวแก้วผลึก เป็นตระกูลผู้มั่งคั่งอยู่ในแขวงบางช้าง (ซึ่งต่อมาเป็นต้นวงศ์ราชินิกุล บางช้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์)¹

คำว่า “อัมพวา” นั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้อธิบายไว้ว่า “อัมพวา” แปลว่า “ป่ามะม่วง” ฉะนั้น คำว่าคลองอัมพวา หรืออำเภออัมพวา จึงน่าจะหมายความว่า

¹ ข้อมูลส่วนใหญ่มาจาก สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม. เอกสารข้อมูลจังหวัดสมุทรสงคราม ปี 2542

ดินแดนที่อยู่ในบริเวณป่ามะม่วง เพราะว่าแต่เดิมนั้นแขวงบางช้างเป็นแหล่งที่มีความเจริญทางด้าน
กสิกรรม ซึ่งอาจมีต้นมะม่วงอยู่มาก จึงนำมาตั้งเป็นชื่อคลองและชื่ออำเภอ ตามลำดับ

สำหรับที่ว่าการอำเภออัมพวา ในชั้นเดิมนั้นได้จัดสร้างเป็นหลักฐานแน่นอน สดแต่ที่ว่าผู้ใด
เป็นนายอำเภอ มีบ้านพักอยู่ที่ใดก็ตั้งที่ว่าการอำเภอ ณ ที่นั้น ที่ว่าการอำเภออัมพวาแห่งแรกตั้งอยู่ที่
ปากคลองบางจาก ริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันออก อยู่ในตำบลอัมพวา คือบ้านของหลวงมหาดไทย
(แสด ณ บางช้าง) ใช้เป็นที่ว่าการเรื่อยมา

เคยมีการย้ายที่ว่าการอำเภออีกหลายครั้งจนในที่สุด เมื่อพ.ศ. 2539 ได้ทำการรื้อถอนที่ว่าการ
อำเภอหลังเดิม และดำเนินการก่อสร้างอาคารหลังใหม่ตามโครงการก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอเพื่อ
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาส
ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อเดือน มิถุนายน 2540

3.1.2 ตำบลสวนหลวง

ชื่อของตำบลนั้น ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่นอน มีเพียงแต่คำบอกเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่รุ่นปู่รุ่น
ย่า แม้ผู้ที่มีอายุยืนมากที่สุดในชุมชนก็ยังบอกว่าไม่มีการพิสูจน์ที่มาของชื่อ อาจเป็นเพราะตำบลนี้ตั้ง
มานานแล้ว และมีมาพร้อมกับการที่ตั้งเขตการปกครองแบบอำเภอก็ได้ คำบอกเล่าเพียงแต่กล่าวว่า
ชื่อของตำบลสวนหลวง อาจมาจากการที่เคยเป็นสวนของ พระบรมวงษ์ศานุวงศ์หรือเจ้านาย ชั้นผู้
ใหญ่หรืออีกความเห็นหนึ่งก็กล่าวว่า หลวงแปลว่าใหญ่ เป็นพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูกเป็นสวนขนาดใหญ่
ใหญ่²

ตำบลสวนหลวง ตั้งอยู่ในอำเภออัมพวา ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 4 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดย
ประมาณ 605 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,491 ไร่³

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำแม่กลองและลำคลองไหลผ่าน
ในตำบลประกอบด้วย หมู่บ้าน จำนวน 15 หมู่บ้านคือ

หมู่1 บ้านแหลมสวนหลวง

หมู่6 บ้านปากคลองสวนหลวง

หมู่2 บ้านแหลมสวนหลวง

หมู่7 บ้านคลองโพงพางด่าง

² ทัศนภรณ์ อิศศครูใหญ่ โรงเรียน วัดสวนหลวง, 13 ธันวาคม 2542 และ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลสวนหลวง

³ เอกสารบรรยายสรุป ตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัด สมุทรสงคราม โครงการผูกมิตรผูกใจชาวแม่กลอง ครั้งที่
6/2542 10 มิถุนายน 2542

- | | |
|-------------------------------|-----------------------|
| หมู่3 บ้านโรงหม้อ | หมู่8 บ้านห้องคู้ง |
| หมู่4 บ้านเตาปูน | หมู่9 บ้านคลองต้นชมพู |
| หมู่5 บ้านคลองชมพู | หมู่10 บ้านห้องคู้ง |
| หมู่11 บ้านคลองประชามชื่น | |
| หมู่12 บ้านคลองประชามชื่น | |
| หมู่13 บ้านคู้งจำปี | |
| หมู่14 บ้านวัดยายพุ่ม(วรภูมิ) | |
| หมู่15 บ้านสามแยกคลองบางนางลี | |

อาณาเขต

ทิศเหนือ มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านเป็นพรมแดนแบ่งเขตตามธรรมชาติ

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต. ปลายโพรงพง อ.อัมพวา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต. บางขันแตก อ.เมือง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.บางนางลี อ.อัมพวา และตำบล บางแค

ประชากรโดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

มีประชากรทั้งสิ้น 6,085 คน แยกเป็นชาย 2,944 คน หญิง 3,141 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 936 คน / ตารางกิโลเมตร

การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย จะตั้งบ้านเรือนเกาะกลุ่มกันตามริมน้ำ ริมแม่น้ำแม่กลอง ลำคลอง หรือแหล่งน้ำตามธรรมชาติอื่นๆ เช่นลำปะโคง เพื่ออาศัยแหล่งน้ำในการอุปโภคและการบริโภค มีบางส่วนของที่ตั้งอยู่ลึกเข้าไป แต่ก็ไม่ได้ไกลจากแหล่งน้ำ มากนัก หรือบางที่ที่อยู่อาศัยใกล้ถนนเพื่อความสะดวกในการคมนาคม โดยมีหลังคาเรือนทั้งหมด 1,005 หลังคาเรือน ได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยจากสถานีอนามัยตำบล ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง ในหมู่ 5 (บ้านคลองชมพู)และ หมู่14(บ้านวัดยายพุ่ม(วรภูมิ))

สถานศึกษาในตำบลนี้มีอยู่ 4 แห่ง โดยทั้งหมด เป็นโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งแต่ก่อนมีจำนวนมากกว่าในปัจจุบัน แต่เมื่อมีการคมนาคมที่สะดวกมากขึ้นมีการใช้ถนนแทนคลอง มีการตั้งโรงเรียนในตำบลอื่นและมีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่น บางโรงเรียนจึงมีเด็กลดน้อยมาก เพราะไปเรียนโรงเรียนอื่นในต่างตำบลที่ใกล้กว่า จนบางโรงเรียนต้องปิดตัวเองลง เด็กเมื่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา มักจะเข้าไปเรียนต่อมัธยมที่ตัวอำเภอหรือตัวจังหวัด

ประชาชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ คือวัด โดยมีวัดอยู่ 6 แห่ง กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ วัดเหล่านี้เป็นวัดเก่าแก่ สร้างมานาน บางแห่ง เป็นโบราณสถานที่มีค่าต่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์ และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัดกุมรินทร์กุฎีทอง

ความเชื่อของคนในตำบล

1. อายุมากที่จนมากจนต้องขายที่ อายุที่รักษาที่ของปู่ย่าตายายเอาไว้ไม่ได้ คนในสวนหลวง จะไม่นิยมขายที่จะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก็จะพยายามรักษาที่เอาไว้ ถ้าจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จะขายให้คนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ และปิดบังไม่ให้คนอื่นรู้ว่าขายที่
2. อายุที่กู้เงินคนอื่น แต่ถ้าที่มีค่าประกันก็ไม่มีเป็นไร แต่จะอายุมากกว่า ถ้าเอาที่ไปค้ำประกัน แล้วหลุดจางองคั้งนั้นทั้งคนกู้และคนให้กู้จะรักษาความลับซึ่งกันและกัน ไม่บอกให้คนอื่นรู้ว่าใครกู้กับใคร
3. ไม่อยากกู้เงินกับคนอื่น เพราะมีศักดิ์ศรีขังใจก็ต้องหามาให้ ไม่อยากกู้เพราะกลัวไม่มีใช้ “ใครก็ไม่อยากสร้างหนี้สินกับตัวจะรวยจะจนก็ตาม”

การคมนาคมขนส่งในพื้นที่

แต่เดิมใช้ทางน้ำ อาศัยแม่น้ำ คลอง ถ้าปะโคงเป็นแหล่งสัญจร เช่นแม่น้ำแม่กลอง คลองโพรงบาง คลองโพรงล่าง คลองและแม่น้ำใช้ เป็นเส้นทางในการคมนาคมติดต่อกับส่วนราชการ การไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้านและตำบล ใช้เป็นเส้นทางขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ไปขาย

ต่อเมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในตำบล คลองและแม่น้ำ ถูกใช้เป็นเส้นทางสัญจรน้อยลง ผู้ที่สามารถเดินทางทางบกได้ก็จะมาใช้ถนนแทน เส้นทางคมนาคมทางถนน ถูกใช้มากกว่า เพราะรวดเร็วและประหยัด แต่คลอง และแม่น้ำยังมีการใช้อยู่บ้าง บางส่วนก็ถูกถมทำถนนไปก็มี การตัดถนนเข้ามาทำให้การติดต่อกับส่วนราชการทำได้เร็วมากขึ้น ถนน ที่ตัดเข้ามามี 2 สายที่ เป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคมขนส่งของประชาชน

เส้นทางแรก เป็นถนนลาดยาง ระยะทาง 4 กิโลเมตร (บางแค- บางนางจันกลาง) รพช.จัดทำให้

เส้นทางที่ สองเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ระยะทาง 2 กิโลเมตร รพช. ให้งบประมาณและมอบหมายให้ดำเนินการ นอกจากนี้ยังมีการตัดถนนใหม่ในแต่ละหมู่บ้านเพื่อความสะดวกมากขึ้น 6 สาย ระยะทาง 5.6 กิโลเมตร โดยดำเนินการกันเอง

การสาธารณสุขโรค

ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ (15 หมู่) เกือบทุกหลังคาเรือน (922หลังคาเรือน) มีบางบ้านเท่านั้นที่ไม่ใช้เพราะเป็นสมาชิกในบ้านเพียงคนเดียว มีคนอยู่กันน้อย ไม่มีความจำเป็น

การประปา มีประปาของหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจัดทำขึ้นมาเอง โดยขอคำแนะนำจากส่วนราชการ หมู่บ้านใดมีจำนวนหลังคาเรือน หรือประชากรที่ต้องการการใช้น้ำน้อย ไม่คุ้มค่าการลงทุน

ในการทำประปาหมู่บ้านก็จะขอต่อจากอีกหมู่บ้านที่มีการทำประปา เช่น หมู่ 2 หมู่ 4 หมู่ 6 หมู่ 11 หมู่ 12 ที่ไม่มีประปาของตนเอง เป็นการพึ่งพากันระหว่างหมู่บ้าน น้ำที่นำมาใช้ทำประปา จะขุดเจาะจากใต้ดิน เป็นน้ำใต้ดินหรือเรียกว่าน้ำบาดาล

กลุ่มมวลชนจัดตั้ง

มีการอบรมลูกเสือชาวบ้าน ผ่านมาแล้ว 2 รุ่น รวม 150 คน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ถือว่าได้ผลดี ดำรงกลุ่มมาได้ถึง 14 ปี โดยมี กำนัน(อดีต) วิสูตร ต้นบริรักษ์เป็นผู้ริเริ่ม การดำเนินการของกลุ่ม อาศัยเงินที่ประชาชนในพื้นที่นำมาฝาก ในอัตราเท่ากัน ทุกครั้ง ในวันที่ 9 ของทุกๆ เดือน และสามารถกู้ได้ ปลายปีก็มีเงินปันผลให้ตามวงเงินรวม 1 ปี

สภาพทางเศรษฐกิจ

ตำบลสวนหลวง มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำและลำคลอง ไหลผ่าน หลายสายคลองซอยเล็กๆ (ลำประโคง) ก็มีมากมายลักษณะเช่นนี้จึงเหมาะสมอย่างยิ่งในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มากที่สุด เกษตรกรโดยส่วนใหญ่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ที่ทำกิน มักจะเป็นที่จากมรดก หรือที่ที่ญาติพี่น้อง บิดามารดา ปล่อยตายาย ยกให้หรือขายให้ในราคาถูก ถึงมีไม่มากนักแต่ก็เพียงพอในการประกอบอาชีพ แต่ไม่เพียงพอหรือไม่นิยมที่จะขายเพื่อแสวงหาความร่ำรวย พืชที่ปลูก มักจะเป็น ผลไม้โดยส่วนใหญ่ เช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ โดยเฉพาะมะพร้าวมีปลูกกันมากเหมือนกับที่อำเภออัมพวา(อำเภออัมพวาปลูกมะพร้าวมากถึง 2 ใน 4 ของทั้งจังหวัด)⁴ บางส่วนจะมีการทำสวนผัก สวนดอกไม้ และผลไม้อื่นๆ แต่มีไม่มาก

เมื่อผลผลิตสามารถเก็บได้ก็จะตัด เก็บออกมาขาย มีพ่อค้าคนกลางเข้าไปซื้อถึงในสวน เมื่อผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมๆ กัน มีจำนวนมากขายแทบทุกสวน เพราะปลูกได้เหมือนกัน พ่อค้าคนกลาง ก็กดราคาเงินที่ได้จากการขายผลผลิตไม่มาก ไม่มีใครที่มีความร่ำรวยปรากฏให้เห็นเด่นชัด ผู้ที่ถูกลมองว่าร่ำรวยก็มีเพียงไม่กี่ราย ที่มาของความร่ำรวยไม่ได้มาจากการขายผลผลิตทางการเกษตร ที่มีอย่างเดี๋ยวก็คือมรดก

พื้นที่นาไม่มีปรากฏให้เห็นในตำบล ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ที่โดยส่วนใหญ่จะทำสวนผลไม้ เพราะไม่มีที่ดินมากนัก การทำนาต้องใช้พื้นที่มากถึงจะได้ผล จึงไม่มีใครนิยมทำกัน

⁴ วนิชฐา ฐุณีนิจ. "อัมพวาสวนนอก" อนุสารอ.ศ.ท. 17,7(ก.พ.,2520): 34

มีบางส่วนที่ไม่มีที่ทำกิน เป็นของตนเอง หรือมีแรงงานไม่พอ คนเหล่านั้นจะไปประกอบอาชีพรับจ้าง อยู่ตามแฟลตลา ทำงานโรงงานในจังหวัดใกล้เคียง มีการประกอบอาชีพอื่นๆบ้างเช่นการค้าขายแต่มีอยู่น้อย

ชีวิตการผลิตที่เรียบง่าย มีรายได้ไม่มาก การผลิตแบบเกษตรกรรม ผลผลิตมีราคาถูก ไม่มีใครที่มีทรัพย์สินมาก ไม่มีใครที่ประกอบอาชีพที่มีต้องเสียภาษี มาก ไม่มีควมจำเป็นที่จะต้องแข่งขันอย่างรุนแรงเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ที่มีไม่มาก

3.1.3 คำบลแพรกหนามแดง

ชื่อแพรกหนามแดง จากการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ที่เกิดในตำบลนี้ที่มีการเล่าสืบต่อกันมาทราบว่า แพรก หมายถึงลำคลอง ที่แยกออกเป็นสายๆหรือคลองซอยที่ขุดกันเองเพื่อขนถ่ายผลิตผลทางการเกษตร หนามแดงหมายถึงต้นไม้ขึ้นต้นมีหนาม มีหนามยาวและแข็งอยู่เต็มต้น มีลูกที่แรกออกมาจะมีสีเขียว ต่อมาไม่นานก็จะค่อยๆเปลี่ยนสี เป็นสีส้ม และแดงจนเกือบดำลูกคล้ายลูกหวาย พืชชนิดนี้มีขึ้นอยู่ทั่วไปในตำบลนี้ มีอยู่มากมายกระจายอยู่ตามพื้นดิน ที่ขึ้นแฉะ ตามลำห้วยริมคลองริมถนน

ดังนั้นชื่อแพรกหนามแดง จึงมีที่มาดังที่กล่าวมา เป็นการบอกถึงลักษณะ พื้นที่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสายน้ำไหลผ่านมาก และมีต้นไม้มีหนามยาวขึ้นอยู่เป็นพืชประจำท้องถิ่น

ตำบลแพรกหนามแดง จัดตั้งเป็นตำบล ในปี 2518

มีเนื้อที่ 21,138 ไร่ หรือ 33.804 ตารางกิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.ปลายโพรงพง อ.อัมพวา มีคลองทะเลแก้วไหลผ่าน

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.ยี่สาร และจังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จ.ราชบุรี และ ต.ยี่สาร อ.อัมพวา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดราชบุรี และเพชรบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล มีแม่น้ำไหลผ่าน

ในตำบลประกอบด้วย 6 หมู่บ้านคือ⁵

หมู่ 1 บ้านคลองขุดเล็ก

หมู่ 2 บ้านคลองสะพานหัน

หมู่ 3 บ้านรั้ว

หมู่ 4 บ้านแพรกหนามแดง

หมู่ 5 บ้านคลองสมบูรณ

หมู่ 6 บ้านคลองผีหลอก

ประชากรทั้งสิ้น 4,433 คน แยกเป็นชาย 2,014 คนและหญิง 2,419

คนมีความหนาแน่นเฉลี่ย 256 คน / ตารางกิโลเมตร

การตั้งบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ตั้งบ้านเรือน ใกล้กับเส้นทางคมนาคม เช่นลำคลอง หรือสายน้ำเล็กๆที่ไหลผ่านหมู่บ้าน เมื่อมีถนนพระราม 2 ตัดผ่าน ทำให้ตำบลนี้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 อยู่ฝั่งหนึ่งของถนน และหมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 อยู่ อีกฝั่งหนึ่งของถนน หมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 3 มีคลองชลประทาน และถนนเล็กๆเรียงคลองชลประทาน จำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 669 หลังคาเรือน ได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย จากสถานีอนามัยที่มีอยู่ 1 แห่งตั้งอยู่หมู่ที่ 3 (บ้านรั้ว)

สถานศึกษา ในตำบล มีอยู่ 4 แห่ง เป็นโรงเรียนประถม 3 แห่ง คือโรงเรียนวัดใหม่เจริญผล โรงเรียนแพรกหนามแดง และโรงเรียนบ้านคลองทะเลแก้ว โรงเรียนมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา 1 แห่งคือ วิทยาลัยการอาชีพ อัมพวา

มีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีอยู่ 2 แห่ง คือ วัดใหญ่เจริญผล และวัดเพชรรัตน

⁵ กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.ทำเนียบท้องที่:ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับชื่อและเขตการปกครองของประเทศไทย พ.ศ. ... จังหวัดสมุทรสงครามรหัส 60.(กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ,2515), 2533

การคมนาคมขนส่ง

ตำบลแห่งนี้ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีคลองเล็กๆหลายสายไหลผ่าน การใช้ประโยชน์จากคลองยังพอมืออยู่บ้าง ในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ออกจากบ้านมาขายหรือนำมาส่งพ่อค้าเพื่อขึ้นรถไปขายอีกทอดหนึ่ง การใช้ประโยชน์จากถนน จะมีมากกว่า แทบทุกบ้าน มีถนนเข้าถึงบ้าน ถนนมีหลายสาย ทั้งที่สร้างกันเอง ที่เป็นดิน หรือดินลูกรัง ถนนเลียบบคลองชลประทาน ถนนระหว่างหมู่บ้านที่ลาดยาง ทั้งยังมีถนนพระราม 2 ซึ่งเป็นถนนขนาดใหญ่ ใช้ในการคมนาคมขนส่งระหว่างจังหวัด ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว การไปมาหาสู่และการเดินทางในตำบลนี้มีความสะดวกดีมาก

การสาธารณสุขโรค

ทุกหมู่บ้าน (6 หมู่บ้าน) มีไฟฟ้าใช้แทบทุกหลังคาเรือน มีบางหลังคาเรือน เท่านั้น ที่ไม่ใช้ไฟฟ้า เพราะต้องไปทำงานต่างถิ่น ไม่ค่อยมีคนอยู่ การประปา ทุกหมู่บ้านมีการจัดสรร น้ำอย่างพอเพียง มีการทำน้ำประปาของหมู่บ้านตนเองทุกหมู่บ้าน ทั้งยังมีประปาที่องค์การบริหารส่วนตำบล จัดทำขึ้นอีก 1 แห่งที่จ่ายน้ำ ให้หมู่ 4 และหมู่ 6

สภาพทางเศรษฐกิจ

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลนี้เป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลอง ลำห้วย แหล่งน้ำธรรมชาติ มากมาย มีบางส่วนที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำธรรมชาติได้มาก มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวก ถนนขนาดใหญ่ คัดผ่านตำบล ทำให้การขนส่งสินค้าจากตำบล ไปสู่จังหวัดอื่นทำได้ดี ถนนลาดยางเข้าทุกหมู่บ้าน การเดินทางไปมาหาสู่กันก็รวดเร็ว

ลักษณะที่ตั้งความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ เอื้อประโยชน์ให้ทั้งการเกษตร และอุตสาหกรรม การทำการเกษตร ประชากรในตำบล ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ การเลี้ยงปลา และเลี้ยงกุ้ง โดยอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติในการเลี้ยง มีการสูบน้ำจากแม่น้ำลำคลอง มากักเก็บในบ่อเลี้ยง น้ำที่ใช้ต้องมีจำนวนมากพอ เพราะทั้งบ่อปลา และวังกุ้ง มีขนาดใหญ่ ต้องมีการเปลี่ยนน้ำ อาจมีบางครั้งของการสูบน้ำเข้า บ่อ หรือปล่อยน้ำเปลี่ยนถ่ายน้ำ จะเกิดความไม่พอใจกันระหว่างผู้เลี้ยงกุ้งและเลี้ยงปลา ที่แย่งน้ำดี และแอบปล่อยน้ำเสีย จากบ่อเลี้ยงของตน การเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลาต้องลงทุนมากแต่เมื่อถึงเวลาจับออกขายได้ ก็มีราคาดีสร้างรายได้ที่น่าสนใจให้กับผู้เลี้ยงอย่างคุ้มค่า มีผู้เลี้ยงกันมากและเพิ่มจำนวนมากขึ้น

อาชีพปลูกผัก ก็เป็นอาชีพที่มีการทำกันในตำบลอีกอาชีพหนึ่ง เกษตรกร ทำสวนผัก ปลูกผักในพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ ตามลักษณะของชื่อตำบล ปลูกผักในสวนที่ยกเป็นร่องใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติรดให้เจริญงอกงาม

ทำนาข้าวในอำเภออัมพวา นี้ มีพื้นที่ปลูกข้าวอยู่เพียง 2 ตำบลคือ ตำบล วัดประดู่ และตำบล แพรกหนามแดง ในแพรกหนามแดง มีที่ปลูกข้าวที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ มีทั้งการทำนาหว่าน นาดำ และที่มีมากก็คือ นาปรัง การทำนาไม่ต้องกังวลเรื่องน้ำ เพราะมีน้ำอยู่มากเพียงพอ ชาวนาได้รับการดูแลจากหน่วยราชการ และยังมีโครงการตามพระราชดำริเข้ามา ชื่อโครงการน้ำเพื่อชีวิต เข้ามาดำเนินการอีก ทำให้การจัดสรรน้ำทำได้อย่างคุ้มค่า

ผู้ที่ไม่มีที่ทำกิน ก็จะประกอบอาชีพอื่น เช่น รับจ้างในภาคเกษตรกรรม รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ที่รับจ้างจะทำงานในโรงงานเพียงอย่างเดียว มีบางส่วน ที่ทำทั้งสองอย่างคือ เมื่อพื้นที่การเกษตรต้องการแรงงานก็จะไปทำงานในภาคเกษตร ค่อยเมื่อหมดความต้องการก็จะย้ายมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำเช่นนี้สลับกันไป

การประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ต้องอาศัยพื้นที่ในการประกอบอาชีพมาก บ่อปลา ว่างทุ่ง สวนผัก นาข้าวที่กว้างใหญ่ เกษตรกรควรจะมีที่ดินเป็นของตัวเอง แต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้น ที่ดินส่วนใหญ่ถึง 60% ของพื้นที่ตำบล มักเป็นของบุคคลภายนอกที่ ประชาชนในแพรกหนามแดงขายที่ให้แล้วไปประกอบอาชีพอื่น มีอีก 40 % เป็นที่ที่ประชาชนในนี้เช่าเพื่อทำกิน

อุตสาหกรรมมีโรงงานอุตสาหกรรม ตั้งอยู่ในตำบล 8 โรงงานและกำลังมีผู้ประกอบการเข้ามาดำเนินการก่อตั้งโรงงานเพิ่มขึ้นอีกด้วย โรงงานที่มีนั้นเป็นโรงงาน อาหารทะเลแช่แข็ง หล่อโลหะ ชุบโลหะ และ โรงงานผลิตอาหารสัตว์ ตั้งอยู่ริมถนนพระราม2 เป็นส่วนใหญ่ เพราะสะดวกในการขนถ่ายสินค้า การจัดหาวัตถุดิบทำได้ไม่ยากใช้เวลาไม่นาน และหาแรงงานได้ง่ายโดยอาศัยแรงงานจากคนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงเป็นแรงงานหลัก อาจมีโรงงานบางโรง อาศัยแรงงานจากคนต่างพื้นที่บ้าง เช่นคนจากภาคอีสานแต่ก็เป็นส่วนน้อย การประชาสัมพันธ์เพื่อรับสมัครคนงานไม่ต้องทำกันมากหรือมีขั้นตอนที่ซับซ้อนแต่อย่างใด เพราะได้รับความนิยมาจากประชาชนในพื้นที่อย่างมาก โรงงานแทบทุกโรงงาน มีสวัสดิการดีเช่นสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้และรายได้ก็น่าพอใจ คนที่อยากเข้ามาทำงานมีมาก และมากขึ้นทุกวัน

3.2 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ดั้งเดิมในตำบลแพรกหนามแดง

ระบบอุปถัมภ์ในแพรกหนามแดงมีการเปลี่ยนแปลงค่อยเป็นค่อยไป แต่เดิมมีการคุ้มครองกัน คอบสนองกันทุกอย่างรอบด้านผูกพันกันทางจิตใจมิตรภาพบุญคุณเป็นสิ่งสำคัญที่สุด มีความ

สัมพันธ์กันยืนนานและคงทน ต่อมาความสัมพันธ์ที่แคบเข้าไม่มั่นคงยืนนาน ตอบสนองกันเป็น
 อย่าง ๆ ไม่รอบด้าน เช่นที่ทำกิจเงินทุน มีเรื่องผลประโยชน์เพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ ในบางส่วนมากกว่า
 เรื่องบุญคุณ แต่บางส่วนก็ยังมีเรื่องบุญคุณมากกว่า

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์มีความเกี่ยวข้อง กับสภาพพื้นที่เคยเป็นเมืองปึกภูมิประเทศ
 การคมนาคม แหล่งน้ำและภัยธรรมชาติ การทำความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงจะต้องให้ความสนใจ
 สิ่งเหล่านี้ด้วย

แพรกหนามแดงในอดีต (ยี่สารเดิม) เป็นเมืองที่ปิด การติดต่อกันสังคมภายนอกทำได้ลำบาก
 การคมนาคม ใช้คลองและแม่น้ำเป็นทางสัญจรหลัก การไปติดต่อราชการ การเกณฑ์ทหาร ต้องนั่ง
 เรือไปค้างคืนก่อน 1 วัน สภาพเช่นนี้ทำให้การติดต่อกับส่วนราชการประสานงานกับหน่วยงานหรือ
 การดูแลทุกข์ทำได้ลำบากและไม่ทั่วถึง ผู้มีอิทธิพล เจ้าพ่อ นักเลง ขยายอิทธิพลได้อย่างเต็มที่ โดย
 ไม่ถูกจับกุมเพื่อนำไปลงโทษ ตำรวจและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เข้ามาดำเนินการลำบาก เพราะต้องนั่งเรือ
 มา กว่าจะจับกุมหรือสืบหาความอะไรได้ ผู้ต้องสงสัยก็หนีไปได้ไกล จนในปี 2518 ได้มีการตั้งเป็น
 ตำบลใหม่เป็นการแยกออกจาก ตำบล ยี่สาร ยกหมู่บ้านแพรกหนามแดงขึ้นเป็นตำบล โดยเหตุของความ
 กว้างใหญ่ของพื้นที่ดูแลลำบาก และความแตกต่างในการประกอบอาชีพ ตำบล ยี่สาร ทำไม้
 โกงกาง ปลูกเพื่อเผาถ่านทั้งตำบล แต่หมู่บ้านแพรกหนามแดง ทำนาทำการเกษตร

การทำเกษตรในตำบลประสบปัญหามาก โดยเฉพาะเรื่องน้ำที่ใช้ในการบริโภคด้วย ใน
 อดีตชาวบ้านขาดภาชนะกักเก็บน้ำ ตุ่มน้ำไม่ค่อยมีขาย เมื่อน้ำฝนหมดชาวบ้านต้องไปหาน้ำที่สระ
 วัควังมะนาว จ.ราชบุรี เพื่อนำน้ำมาบริโภค น้ำที่ใช้ในการเกษตรจะไม่ค่อยพอเพียง มีน้ำทะเลหนุน
 หรือเข้ามาท่วมพื้นที่บ่อยครั้ง คันกั้นน้ำเค็มที่ทำจากดินกั้นไม่ได้ทั้งหมดมีไหลเข้ามาทางอื่น เพราะมัก
 ขุดคลองหรือแพรกเพื่อนำน้ำเข้าพื้นที่การเกษตรของตนเอง จนบางทีก็มีน้ำเค็มทะลักเข้ามาป้องกันไม่
 ได้ จนถึงปัจจุบันนี้ แม้มีคันกั้นน้ำเค็มที่เป็นการถาวร แต่ก็ไม่ได้ผลที่น้ำพอใจมีน้ำเค็มไหลเข้ามาได้
 อีก

พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลมีน้ำท่วมขังทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มเกือบทั้งหมด และมีดินหนามแดง
 ไม้แสม ดงเหหัว ดันอ้อ ไม้โกงกาง ดันจาก ขึ้นอยู่สภาพเป็นป่า แรกเริ่มการจับจองทำกินก็ต้องจับหอย
 จับปู ขุดเหหัว หากินกันไปมีแรงก็ถึงหักร้างถางพง ตัดป่าเพื่อทำการเกษตรโดยการถือครองที่จะยังไม่มี
 มีโฉนด

การผลิตในตำบลแรกเริ่มเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ นำผลิตผลทางการเกษตรไปแลกเปลี่ยนกัน
 เพื่อนำมาเป็นอาหาร ตลาดในการแลกเปลี่ยนที่ใหญ่ที่สุดคือ ตลาดปากท่อ จ.ราชบุรี เช่น กะปิ แล็ก
 มะม่วง มะพร้าว แล็กแดงไทย มะพร้าวแล็กพริกแห้ง พื้นที่การเกษตรของตำบลแพรกหนามแดงส่วน
 ใหญ่จะเพาะปลูกมะพร้าวและข้าวเป็นส่วนใหญ่ นาข้าวต้องใช้พื้นที่มาก ต้องมีที่ดินมากพอจึงจะได้
 ข้าวมาก ต้องมีแรงงาน ในการทำนาผู้ที่มีแรงงานในความควบคุมมาก มีกำลังคนในการถางป่าปรับ
 พื้นที่ในการทำนามาก ย่อมผลิตข้าวได้มากมีความร่ำรวย

ผู้ที่มีความร่ำรวยที่มีที่ดินมาก ขยายที่ออกไปเรื่อย ๆ ในอดีตมีเพียงไม่กี่คน ที่เห็นชัดที่สุดก็คือ หลวงสิทธิเทพกาญจน์ (กิมเลียง ณ วังตาล)¹⁰

3.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ดินกับคนในพื้นที่

หลวงสิทธิเทพกาญจน์ แม้เขาจะเป็นคนนอกพื้นที่ (มีถิ่นพำนักอยู่ที่ อ. บ้านโป่ง จ.ราชบุรี) แต่เขาก็เป็นผู้ที่มีที่ดินมากที่สุดในแพรกหนามแดง อาจกล่าวได้ว่าเป็นเจ้าของที่ดินเกือบทั้งหมดของตำบล แพรกหนามแดง โดยหลวงสิทธิมีวิธีการแบ่งสรรกระจายที่ดิน ได้ 3 วิธีคือ

1. ยกที่ให้ประกอบอาชีพโดยไม่คิดมูลค่า
2. เช่าทำ
3. ให้คนอื่นมีชื่อแต่ในนาม

1. ยกให้ทำนาโดยไม่คิดมูลค่า

เมื่อมีคนมาขอที่เพื่อทำกินเพื่อปลูกข้าวหรือเป็นที่อยู่อาศัย หลวงสิทธิก็จะอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในที่ได้เข้ามาทั้งครอบครัว โดยไม่มีขั้นตอนอะไรยุ่งยาก ชาวบ้านจะปลูกข้าวและอยู่ในที่ของหลวงสิทธิ เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้วก็นำข้าวที่ได้บางส่วนมาอบให้ ขณะเดียวกันก็ต้องช่วยทำนาช่วยทำงานในนาในที่ของหลวงสิทธิ คอยดูแลที่ที่หลวงสิทธิมีให้เรียบร้อยคอยถางป่าคาชหญ้า ปรับปรุงที่สร้างยุ้งฉาง นวดข้าว เกี่ยวข้าว ต่ำข้าว เมื่อคนที่อยู่ในที่นาของหลวงสิทธิเจ็บป่วยหลวงสิทธิจะส่งคนไปดูแล หรือเมื่อผู้อยู่ในที่นาต้องการเงินก็สามารถ ไปยืมจากหลวงสิทธิได้โดยไม่มีดอกเบี้ย หนี้ นอกจากนั้นหากผู้ที่อยู่ในที่นามีความเดือดร้อนหรือต้องการความช่วยเหลืออันใดก็มักได้รับการตอบสนองจากหลวงสิทธิด้วยดี การช่วยเหลือระหว่างกันมีลักษณะเป็นกันเองคล้ายญาติพี่น้อง

2. ให้เช่าทำ

คนที่มาขอเช่าทำ จะเข้าไปอยู่ในที่ (มาทั้งครอบครัว) ทำนาเก็บเกี่ยวพืชผลไปชำระค่าเช่าเป็นข้าวโดยมีการตกลงกันไว้ก่อนเป็นจำนวนแน่นอน และยังคงทำหน้าที่เหมือนกับผู้ที่หลวงสิทธิอนุญาตให้เข้าไปอยู่โดยไม่คิดมูลค่าด้วย เช่น ทำนาให้ ช่วยนวดข้าว หรือแม้กระทั่งดูแลที่

3. มีชื่อแต่เพียงในนาม

การถือครองที่ดินในอดีตหากถือครองมากเกินไปไม่อาจกระทำได้ ในสมัยนั้นมีการกำหนดการถือครองที่ดินเพื่อประกอบกิจการต่างๆ ได้ไม่เกินที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น อนุญาตให้ถือครองที่ดิน

¹⁰ นายกิมเลียง ณ วังตาล ได้เฝ้ารับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และรับรองกองเสือป่าที่มาดูงานเป็นอย่างดี จึงได้รับการแต่งตั้งเป็น หลวงสิทธิเทพกาญจน์

เพื่อที่อยู่อาศัยได้ไม่เกิน 5 ไร่ หากละเมิดก็จะผิดกฎหมายและต้องถูกลงโทษจำคุกหรือปรับ ดังนั้น หลวงสิทธิ จึงให้คนที่อยู่กับที่มานาน สนทนกันเหมือนลูกหลาน ให้มีชื่อเป็นเจ้าของที่แทน โดยต้องทำ สัญญาเงินกู้เอาเพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยป้องกันการฉ้อ โกงที่ดินเพราะถ้าผู้มีชื่อในนามทำเช่นนั้นเขาจะถูก ฟ้องร้องในเรื่องเงินกู้

ผู้ที่หลวงสิทธิแบ่งสรรให้ นั่น (3 ประเภทดังกล่าวข้างต้น) หลวงสิทธิจะถือเป็นลูกน้องเป็น พวกเป็นบริวารของตน ใครจะมารังแกทำร้ายไม่ได้ ในขณะที่ศัตรูภายนอกโจรผู้ร้ายก็ไม่สามารถเข้าไปทำร้าย ปล้นหลวงสิทธิได้ เพราะมีพวกบริวารคนที่อยู่กับที่หลวงสิทธิคอยป้องกันอยู่แม้แต่คนเข้ามาในที่ก็ทำไม่ได้ การอุปถัมภ์กันระหว่างหลวงสิทธิกับบริวารมีลักษณะที่ต่างฝ่ายก็ให้การคุ้มครองซึ่ง กันและกัน ปกป้องอันตรายจากศัตรูภายนอกมีการดูแลผู้เป็นบริวารให้ได้รับการกินคืออยู่ที่มีทำกิน เลี้ยงชีพได้ และตอบแทนผู้อุปถัมภ์ โดยการเป็นแรงงานและให้ข้าวเป็นการตอบแทน การอุปถัมภ์กัน มีความเหนียวแน่นยั่งยืนคงทน อยู่กันเป็นครอบครัวสร้างความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัวดูแลกัน เสมือนญาติสนิท ลูกหลานผูกพันกันด้วยจิตใจและความสำนึกบุญคุณ ตั้งแต่รุ่นปู่รุ่นพ่อจนถึงรุ่นลูก อยู่กันไปนานไม่คิดจะไปอยู่กับคนอื่น ความร่ำรวยของหลวงสิทธิ การมีบริวารมาก ทำให้คนมาขอ ความคุ้มครองอยู่ในที่และมีการขอบริจาคที่ดิน ไม้ และเงินเพื่อสร้างโรงเรียนอยู่บ่อย ๆ โดยส่วนใหญ่ หลวงสิทธิก็ให้ทุกครั้ง จนคนในพื้นที่เคารพนับถือว่าเป็นผู้มีบารมีมาก ต่อมาภายหลังหลวงสิทธิได้ ยกที่ดินให้ลูกหลาน ครอบครัวมีบางส่วนที่ขายไป ชาวบ้านที่อยู่ติดก็ต้องไปมีความสัมพันธ์หรือไป เช่าที่ต่อกับคนที่ครอบครองที่รายใหม่ การยกที่ให้อยู่โดยไม่คิดค่าเช่าเริ่มค่อย ๆ หดไป มีการขายที่

* พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 ได้ กำหนดการครอบครองที่ดิน ไว้ดังนี้

มาตรา 34 นับแต่วันที่ใช้ประมวลกฎหมายใช้บังคับ บุคคลจะมีสิทธิในที่ดินได้ดังต่อไปนี้

1. ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ไม่เกิน 50 ไร่
2. ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม ไม่เกิน 10 ไร่
3. ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรม ไม่เกิน 5 ไร่
4. ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยไม่เกิน 5 ไร่

มาตรา 38 บุคคลมีที่ดินเกินกว่าสิทธิตามจำนวนที่กำหนดไว้ในมาตรา 34 ต้อง

1. แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 59 ทวิ ผู้ซึ่งครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ โดยไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรม

สิทธิที่ดิน และมีได้แจ้ง การครอบครองตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2797 แต่ไม่รวมถึงผู้ซึ่งมิได้ปฏิบัติตาม

มาตรา 27 ครี ถ้ามีความจำเป็นจะขอออกโฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์เป็นการเฉพาะราย เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่

พิจารณาเห็นสมควรให้ดำเนินการออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ แล้วแต่กรณี ได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่

ประมวลกฎหมายนี้กำหนดแล้วไม่เกิน ห้าสิบไร่ ถ้าเกินห้าสิบไร่จะต้องได้รับอนุมัติจากผู้ว่าราชการจังหวัดทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะ

กรรมการกำหนด

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ละเมิดไว้ด้วยคือ

มาตรา 109 ผู้ใดฝ่าฝืนตามหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 38 มาตรา 67 หรือมาตรา 74 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน สอง พันบาทหรือจำคุกไม่เกินสามเดือนหรือทั้งปรับทั้งจำ

กันมากขึ้น การกระจายที่ให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีมากขึ้น การทำน้ายังมีอยู่มาก มากกว่าการปลูกพืชชนิดอื่น การลงแขกทำนามีปรากฏให้เห็นทุกครั้ง

ภัยธรรมชาติเกิดขึ้นในปีหนึ่ง น้ำเค็มเข้าท่วมพื้นที่ ทั้งตำบล นาข้าว และพืชชนิดอื่นเสียหาย ชาวบ้านมีหนี้สินมาก บางส่วนพยายามขายที่แต่ไม่มีใครอยากซื้อ ผู้ที่ไม่มีที่ก็จะย้ายไปอยู่ที่อื่น คนมีที่ก็ขายไม่ได้ต้องรับจ้างไกล ๆ แต่ไม่ไปไหน ญาติพี่น้อง ซึ่งแต่เดิมอยู่กันเป็นตระกูลใหญ่ แต่งงานกันเองระหว่างเครือญาติและคนในหมู่บ้านต้องกระจายกันออกไปอยู่กันไปทำกินต่างถิ่น

ภายหลังน้ำลดคนเริ่มทยอยกลับมาอยู่ที่เดิม (ก่อนหน้านั้นนิยมไปรับจ้างตัดอ้อยที่อำเภอปราณบุรี) การถือครองที่เปลี่ยนมือไปบ้าง การทำนาลดลงมีการปลูกมะพร้าว เพื่อทำน้ำตาล น้ำตาลปีบราคาดี มีการให้เช่าทำสวนมะพร้าว และเช่าทำนา ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในช่วงนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของสวนมะพร้าวกับผู้เช่า ซึ่งทั้งสองฝ่ายใช้วิธีตกลงสัญญาการเช่าสองแบบ โดยสัญญานั้นเป็นการทำกันด้วยวาจาและเชื่อใจกัน

3.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของสวนกับผู้เช่า

ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของสวนมะพร้าวกับผู้เช่า โดยทั้งสองฝ่ายมีวิธีตกลงสัญญาเช่าสองแบบคือ

1. ปีนครั้ง
2. แบ่งเลย

1. ปีนครั้ง

เป็นการตกลงกันระหว่างเจ้าของสวนมะพร้าวกับคนเช่าโดยกำหนดจำนวนวันในการทำงาน เช่น 5 วัน แรกผู้เช่าขึ้นต้นมะพร้าว ปาดตาลนำมาทำน้ำตาล ให้กับเจ้าของสวน 5 วันถัดไป ผู้เช่าก็ปาดตาลทำน้ำตาล โดยน้ำตาลนี้เป็นของผู้เช่า

2. แบ่งเลย

ใช้การแบ่งครึ่งของน้ำตาลที่ได้ในแต่ละวันครึ่งหนึ่งของเจ้าของ ครึ่งหนึ่งของคนเช่า มีบางรายที่จ้างทำแต่ก็มีจำนวนไม่มาก ความสัมพันธ์เจ้าของสวนกับผู้เช่ามีลักษณะที่ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน เจ้าของสวนยังคำนึงถึงการดำรงชีพของผู้เช่า ผู้เช่าสามารถยืมเงินเจ้าของสวนได้โดยไม่คิดดอกเบี้ย (กวย) แล้วนำมาใช้เป็นน้ำตาลปีบก็ได้ เช่นเดียวกับนาข้าว (ตก) ที่นำมาใช้เป็นข้าวเจ้าของสวนอาจฝาก ให้เลี้ยงหลานดูแลบ้านให้ โดยผู้เช่ามีความสมัครใจที่จะช่วยดูแลให้ สองฝ่ายมีความสนิทสนมกันคล้าย

ญาติ ผูกพันกันทางใจ เขาทำกันตั้งแต่รุ่นพ่อจนถึงลูกอยู่กันนาน เกษตรกรผู้ที่เคยเขาทำสวนได้กล่าวว่า

“เขาฝากดูแลลาน คูบ้าน ก็ต้องดูแลเขาเขาทำอยู่ต้องอย่างนั้น”¹¹

เมื่อมีการคิดถนนชนบุรีปากท่อเข้ามามีผลทำให้ตำบลถูกแบ่งเป็น 2 ฝั่ง การเดินทางสะดวก คนมีการศึกษามากขึ้น เพราะไปเรียนไม่ลำบากไม่ต้องเดินทางไกล มีการขายที่เพราะมีราคาสูงได้เงินมาก นำเงินไปใช้หนี้บ้าง การย้ายถิ่นมีสูง คนในตำบลไปแต่งงานกับคนต่างถิ่นและย้ายไปอยู่ที่อื่น มีนายทุนต่างถิ่นเข้ามาซื้อที่ดินในพื้นที่เขาที่ทำกินมากขึ้น บางส่วนก็หลุดจางองเป็นของคนอื่นไป มีหนี้มาก ไม่มีเงินชำระหนี้ต้องปล่อยให้ที่หลุด แล้วกลับมาเช่าที่ที่ตนเอง เคยเป็นเจ้าของทำกิน

การจ่ายค่าเช่ามีบางส่วนให้เป็นผลผลิต (มักเป็นข้าว) เช่นไรละ 10 ถัง แต่ส่วนใหญ่ต้องจ่ายเงินเป็นเงินมีการกำหนดระยะเวลาชัดเจน แต่ก็ผ่อนผันได้ เจ้าของที่สนิทสนมกับผู้เช่าหน่อยลงไม่ได้ เจอกันบ่อยนักถึงเวลาจะต้องจ่ายค่าเช่าก็จะพบกันที่ การฝากดูแลลูกหลาน คูบ้านดูแลสวนให้ไม่ค่อยมีใครอยากทำ เพราะจ่ายค่าเช่าไปแล้ว ในเรื่องนี้ผู้ที่เคยเช่าบางคนกล่าวว่า

“จ่ายแล้วก็แล้วกัน”

“ต่างคนต่างอยู่”¹²

แต่ก็มีบางส่วนที่เจ้าของกับผู้เช่ายังสนิทกันอยู่ เพราะให้เช่าแต่คนสนิทกันเท่านั้น การลงแขกในนาข้าว ลดลงไปมากจนเปลี่ยนเป็นบ่อกึ่งบ่อปลาสวนมะพร้าว ในรายที่ยังทำนาอยู่ก็มีการลงแขกกัน

“บางคนเลิกทำนาไปเลย ไปทำอย่างอื่นดีกว่าลงแขกไม่ค่อยมีแล้ว”¹³

การเช่ายังคงยึดถือเช่าอยู่กับคนเดียว ไม่ค่อยเปลี่ยนไปเช่ากับคนอื่น แต่ก็ไม่ได้สัมพันธ์กันเป็นครอบครัว ครอบครัวผู้เช่ากับครอบครัวเจ้าของที่ไม่ค่อยรู้จักกัน ไม่ค่อยสนิทสนม การบริจาคยังมีให้เห็น เช่น ตระกูล เวทกัจน์ เป็นตระกูลที่ร่ำรวยในตำบล มักบริจาคเงินและวัตถุคิบัติต่าง ๆ ในการสร้างโรงเรียน คนในรูนั่นยอมรับนับถือว่าเป็นตระกูลที่ใจบุญเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชุมชน การเลือกผู้นำชุมชน เช่นกำนันผู้ใหญ่บ้าน ไม่ต้องมีการหาเสียง คนที่ได้รับเลือกมักเป็นคนที่น่าเชื่อถือเป็นคนรับผิดชอบ และเป็นที่รู้จัก คนส่วนใหญ่จะเห็นว่าเขาทำอะไรอยู่บ้าง

¹¹ สัมภาษณ์ ,กลุ่มชาวบ้านที่มาขอรับบุตรหลานที่กลับจากโรงเรียน, 15 ธันวาคม 2542.

¹² อ่างแล้ว

¹³ สัมภาษณ์ นาย ท. (นามสมมุติ) , 15 ธันวาคม 2542.

ปัญหาภัยธรรมชาติเป็นสิ่งที่คุกคาม ความเป็นอยู่การดำรงชีพของประชาชนในตำบล เช่น น้ำท่วมท่วมพื้นที่ผลผลิตเสียหายมีหนี้สิน พายุฝนก็เช่นกัน มีช่วงหนึ่งที่หนักมาก พายุลินดา ทำให้น้ำท่วมทำตำบล น้ำไหลเข้าท่วมบ่อปลา ว่างุ้ง สวนมะพร้าว นาข้าว เสียหายกันหมดประชาชนในตำบลมีหนี้มากขึ้นทุกวันทุกวัน บางคนมีหนี้มากอยู่แล้ว เอาที่ไปขายฝากหรือจำนองเอาไว้ไม่มีเงินชำระที่ก็หลุดไป เมื่อน้ำลดบางส่วนต้องขายที่ใช้หนี้ จนไม่มีที่ทำกินบางคนก็อยากได้รด ตนเองมีที่ติดถนนติดเขตน้ำเค็มก็ขายไปอีก ที่ดินเกือบทั้งหมดของตำบลตกเป็นของคนนอกพื้นที่ คนเหล่านี้เข้ามาซื้อที่กันมาก เพื่อค้ากำไรจากการจัดสรรที่ดินขายหรือให้เช่า ชาวบ้านเรียกว่า “นายทุน” ชาวบ้านต้องเช่าที่ทำกิน เพื่อทำกินทั้ง ๆ ที่เคยเป็นที่ของตัวเอง เลี้ยงกุ้งปลุกพืช ทำบ่อปลา คนที่มีที่ดินก็จะทำเองไม่จ้างใคร “เจ้าของทำเอง” ไม่ให้ใครเช่าเพราะได้เงินน้อย ไม่พอใช้หนี้หลาย ๆ คนต้องกู้ เพื่อนำมาใช้จ่ายและลงทุนในการเกษตรโดยเอาที่ไปจำนองมอบโฉนดไว้กับนายทุน หรือกู้กันมากก็ไปที่อำเภอ ในกรณีนี้ผู้ที่เคยเช่าที่ทำบ่อกุ้งบางรายได้เล่าให้ฟังว่า

“บ้านทรงสเปนนั้นไปดูหะไบกา อยู่กับเขาเป็นกระสอบ”¹⁴

ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ที่เป็นคนภายนอก กับผู้เช่า เจ้าของเงินกับผู้กู้เป็นความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ (ยกเว้นผู้เช่าทำบ่อปลา) ความสนิทสนมใกล้ชิดไม่มีการสร้างความสัมพันธ์เป็นเรื่องของสัญญาที่มีการกำหนดเวลา กำหนดค่าตอบแทน ผลประโยชน์เป็นตัวเงิน ใครให้กู้ก็จะไปกู้ หรือมีที่ให้เช่า ไม่ค้ำเงินจำเป็นใครขอให้มีให้เช่าให้กู้ก็พอ ไม่ยึดถือตัวบุคคล ไม่ผูกพันกันเป็นครอบครัว

3.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่าที่ทำบ่อปลา กับเจ้าของที่

เจ้าของที่กับผู้เช่าจะอยู่กันมานาน เช่ากันมานาน ตั้งแต่ครั้งเป็นนาข้าว มาเป็นสวนมะพร้าว และเป็นบ่อปลา มีความสนิทสนมกันดีต้องรู้จักจึงจะให้เช่า เงินทุนในการลงทุน บางรายยังสามารถยืมเจ้าของที่มาลงทุนก่อน โดยไม่มีดอกเบี้ย สิ้นปีก็เอาไปใช้ เงินที่ลงทุนถ้าไม่พอ ส่วนใหญ่จะกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยค้ำประกันกันเองในกลุ่มผู้เลี้ยงปลาหรือบางส่วนก็ไปกู้สหกรณ์การเกษตรอัมพวา การจ่ายค่าเช่าผู้เช่าจะนำไปให้เองที่บ้านเจ้าของที่

แรงงานในบ่อปลาแทนทั้งหมดในกลุ่มผู้เลี้ยงปลา จะใช้วิธีการลงแขกหมุนเวียนแรงงานจนมีความสนิทสนมกันดี ซึ่งในการลงแขกบ่อปลานี้ผู้ใหญ่บ้านในตำบลได้เล่าให้ฟังว่า

“แขกกันตะพึดแถวนี้”¹⁵

* ไบกา หมายถึงโฉนดที่ดิน

¹⁴ สัมภาษณ์ นาง ล. (นามสมมุติ) ,17 ธันวาคม 2542.

การลงแขกสามารถกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่การทำนาข้าว เมื่อมาทำบ่อปลาก็ยังปฏิบัติกันอยู่เรื่อยไป ผู้ใหญ่บ้านคนเดิมก็ยังคงกล่าวต่อไปอีกว่า

“แขกกันมาตั้งแต่เกี่ยวข้าว นวดข้าวจนถึงบ่อปลา คนไม่เป็นก็เอาไปแขกด้วย”

“คนนี่ก็แยกออกแขกก็จะจ้างแต่น้อย”¹⁶

การเช่าที่ทำบ่อปลาจะเช่ากับเจ้าของที่ดินเดียวไม่เปลี่ยนไปเช่ากับคนอื่น แม้ราคาค่าเช่าที่จะขึ้นทุกปี ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่ากับเจ้าของที่คิดค่าเช่าที่ต่อไร่แพง หรือขึ้นค่าเช่าบ่อย ๆ จะแตกต่างกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่ากับเจ้าของที่คิดค่าเช่าถูก ไม่เก็บค่าเช่าก็ได้หรือไม่ขึ้นค่าเช่าแม้ทั้ง 2 กรณี เหมือนกันที่มีความสนิทสนมกับเจ้าของที่ก็ตาม

เจ้าของที่ใจดีคิดค่าเช่าถูกบางที่ไม่เอาหรือไม่ขึ้นค่าเช่า

ผู้เช่าเจ้าของที่ที่มีความสนิทสนมกันมาก บางรายก็จะเป็นญาติกัน การดำเนินความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายค้ำจนถึงเรื่องการอยู่ดีกินดี ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยตามผูกพันทางจิตใจอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ฝ่ายหนึ่งจะตรงต่อเวลามีสัจจะในคำพูด ให้ค่าเช่า ตรงเวลาและนำไปให้ด้วยตนเอง อีกฝ่ายก็จะไม่ขึ้นค่าเช่า คิดค่าเช่าถูก ถ้าเห็นว่าประสบปัญหาเช่นนี้ นำท่อมบ่อปลาที่จะไม่คิดค่าเช่า มีความขยันนาคงทน ในการสร้างความสัมพันธ์ ค้ำจนถึงเรื่องบุญคุณเป็นหลักมากกว่าผลประโยชน์ เช่นมาอุดหนุน เมื่อสิ้นปีผู้เช่าจะนำเงินไปให้เจ้าของที่ถึงที่บ้าน แม้เจ้าของที่จะอยู่ไกลอยู่จังหวัดอื่นก็ตาม ผู้เช่าให้ความเคารพนับถือ เจ้าของที่เสมือนญาติเมื่อไปจ่ายค่าเช่า ก็จะนำปลาสดที่ตากแห้งทำเรียบร้อยแล้วตัวใหญ่ ๆ เนื้อมาก ไปมอบให้ด้วยทุกปี การกระทำดังกล่าวมีผู้ยึดถือปฏิบัติกันหลายราย ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เลี้ยงปลาคนหนึ่งได้กล่าวว่า

“ทำบ่อปลาเขาทั้งที่ก็ต้องเอาของดี ๆ ไปให้”

“ทุกรายแหละ นาน ๆ ไปที มันก็ต้องอย่างนั้น”¹⁷

เจ้าของที่คิดค่าเช่าต่อไร่แพงและขึ้นค่าเช่า

ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่กับผู้เช่า ในกรณีนี้จะตรงกันข้ามกับ เจ้าของที่ที่ใจดีเจ้าของที่คิดค่าเช่าแพง ขึ้นค่าเช่าแทบทุกปี แต่ผู้เช่าก็ยังเช่าอยู่ส่วนหนึ่งเพราะสนิทและรู้จักกันบางส่วนก็ไม่มีที่ไปถ้าไม่ทำบ่อปลาที่ไม่มีอาชีพ ความสัมพันธ์แบบนี้เป็นเรื่องผลประโยชน์มากกว่าบุญคุณ ผู้เช่ามีแนว

¹⁵ สัมภาษณ์ นาย ฎ. (นามสมมุติ) ผู้ใหญ่บ้าน ต.แพรทนามแดง อ.อัมพวา จ. สมุทรสงคราม, 27 มกราคม 2543.

¹⁶ ช้างแก้ว

¹⁷ สัมภาษณ์ นาง ม. (นามสมมุติ), 27 มกราคม 2543.

โน้มน้ำจะเลิกเช่าทำ เมื่อเจ้าของที่ขึ้นค่าเช่า ในเรื่องนี้ ผู้เช่าบ่อปลาได้กล่าวถึงการเก็บค่าเช่าด้วยความไม่พอใจว่า

“ถ้าขึ้นอีกฉันก็ไม่ทำ”¹⁸

การกระทำของเจ้าของที่ที่ต้องการค่าเช่ามาก ๆ โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ว่าจะยืนนานหรือไม่นั้น ทำให้ผู้เช่าคิดเช่นเดียวกัน ผู้เช่าหลายรายไม่มีใครคิดจะนำเอาปลาสดไปให้เมื่อถึงวันไปจ่ายค่าเช่า เพราะเช่าแพงอยู่แล้ว ความสัมพันธ์ 2 ฝ่าย ไม่ยั่งยืน อยู่กันไม่นาน คิดคำนวณผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เช่าบางรายได้กล่าวว่า

“เขาไม่รู้หรือว่าเราได้ทำไร่ขึ้นค่าเช่าทุกปี”

“เขาอยู่แล้วเขาไม่ได้มาเห็นเราวิด”¹⁹

จากคำพูดดังกล่าวที่ได้ยกมาทำให้ทราบได้ว่าการปฏิบัติต่อกันอย่างดื้อยอหยาบคายยอมทำให้ความสัมพันธ์มีความยืนนาน เช่นเดียวกับ การยกย่อง การให้ความเคารพ การนำของขวัญของกำนัลไปให้การให้ความช่วยเหลือ และปกป้อง ซึ่งบางอย่างเป็นคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ผู้อุปถัมภ์อยากที่จะช่วงเหลือต่อไป อยากที่จะบริจาคเงินหรือสิ่งของให้ผู้ที่มิฐานะตำแหน่งต่ำกว่าต่อไป ในเรื่องนี้นำมันในตำบลได้กล่าวถึงเรื่องนี้จนทำให้ทราบได้ว่า

ในอดีตเคยมีตระกูลที่เคยร่ำรวย เคยบริจาค เพื่อกระจายความเท่าเทียมในตำบล แต่ต่อมาตระกูลนั้นไม่ทำเช่นเดิม เพราะยากจนลงจากภัยธรรมชาติ และความไม่แน่นอนของระบบเศรษฐกิจ และนอกจากนั้นคนในชุมชนส่วนใหญ่ก็ไม่สนใจในคุณงามความดีที่ทำมา ไม่มีใครยกย่องและพูดถึงบุญคุณที่ตระกูลนี้ได้ทำไว้สร้างไว้

“ปัจจุบัน ไม่มีใครพูดถึง ลืมกันไปหมด อย่างนี้ใครจะอยากทำดี มันเคยเสนอดิรุปีที่โรงเรียนก็ไม่มีใครเอาด้วย ไม่มีเหมือนคนจีน”²⁰

ซึ่งในเรื่องนี้ปัจจัยทางเศรษฐกิจเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆดังเห็นได้จาก การร่วมมือกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ของชุมชนไม่มีปรากฏ แม้แต่การประท้วง เรื่องความเดือดร้อนก็ไม่ร่วมมือกัน ลักษณะดังกล่าวทำให้กำนันในตำบลรู้สึกกังวลและกล่าวว่า

¹⁸ สัมภาษณ์ นาง น. (นามสมมุติ), 27 มกราคม 2543.

¹⁹ สัมภาษณ์ นาง น. (นามสมมุติ), 27 มกราคม 2543.

²⁰ สัมภาษณ์ นาย ข. (นามสมมุติ)กำนัน ตำบลแพรกหนามแดง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม 27 มกราคม 2543.

“คนที่นี้สภาพจิตใจไม่ค่อยดีหวังเรื่องปากท้อง ประท้วงอะไรชวนทำอะไรไม่มีคน
ร่วมด้วย เคยชวนกันแล้ว มากัน 10 กว่าคน”²¹

แม้ว่าการสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างคนในชุมชนมักมีเหตุมาจากการขาดแคลน
ทรัพยากรในการดำรงชีพซึ่งที่ได้กล่าวมา แต่การเมืองการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นก็
พยายามเข้ามามีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ เกิดเป็นความสัมพันธ์จากภายนอกชุมชนเข้ามาสู่
ชุมชน

3.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายนอกชุมชนกับผู้นำชุมชนและลูกบ้าน

ตำบลแพรกหนามแดง อาจเรียกได้ว่า เป็นฐานคะแนนเสียงของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร จากพรรคการเมืองหนึ่ง ทั้งตำบลจะให้การสนับสนุนนักการเมืองคนนี้ นักการเมืองที่เป็นคน
ภายนอกชุมชน มักจะมาปรากฏตัวตามงานบุญต่าง ๆ งานแต่ง งานบวช และบางครั้งก็มีการปราศรัย
ย่อย ๆ โดยมีการช่วยงานหรือบริจาคของให้กับเจ้าภาพด้วย

การเป็นผู้ที่มีสัจจะพูดอะไรไปแล้วต้องทำได้ ชอบบริจาค ในหลาย ๆ ครั้งจะให้เงินช่วยใน
การสร้างสิ่งก่อสร้างในชุมชน เช่น หอกระจายข่าวหมู่ที่ 2 ถนนหลาย ๆ สายทำให้คนในชุมชนรักและ
ศรัทธานักการเมืองผู้นี้มากถือว่าเป็นคนมีบุญคุณต่อดำบลคนเดียว ผู้สมัครรายอื่น จะเข้ามาหาเสียง
หรือปราศรัยอะไรในพื้นที่ไม่ได้ จะถูกขับไล่ ไม่ได้รับการสนับสนุนคะแนนเสียงจะให้นักการเมือง
คนนั้นคนเดียว การปฏิบัติต่อกันมีลักษณะเหมือนกับผู้อุปถัมภ์ปฏิบัติต่อผู้รับการอุปถัมภ์ ผู้อุปถัมภ์ให้
ความเจริญในรูปแบบโครงสร้างพื้นฐานถนน สะพานหอกระจายข่าว เงินช่วยเหลือในการพัฒนาตำบล ใน
ขณะที่ผู้รับการอุปถัมภ์ยอมเป็นฐานเสียงคะแนนให้ ในการสมัครรับเลือกตั้งแต่ละครั้ง มีความภักดี
และซื่อสัตย์ต่อผู้อุปถัมภ์คนเดียว คนอื่นเข้ามาจะไม่สนับสนุน

นักการเมืองผู้นี้ยังให้การสนับสนุนให้เงินทอง ให้อุปถัมภ์ในการหาเสียง ส่งสิ่งของและลูกน้อง
มาช่วยในการหาเสียงเพื่อรับเลือกตั้ง สมาชิกจังหวัด ผู้สมัครสมาชิกจังหวัดคนนี้มีควมร่ำรวยทำบ่อน
ขนาดใหญ่ในท้องของตัวเอง เป็นราษฎรในหมู่ที่ 3 เป็นคนในพื้นที่ ผู้สมัคร สมาชิกสภาจังหวัดคนนี้
ยอมเป็นหัวคะแนน (หัวหลัก) ให้กับการเมืองระดับชาติคนที่กล่าวมาข้างต้น ช่วยเหลือในการหาเสียง
และคุมคะแนนเสียงในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง และได้รับการอุปถัมภ์ ปกป้องคุ้มครองให้ประโยชน์
ในรูปแบบเงินทอง และกำลังคนจากนักการเมือง

ผู้สมัคร สมาชิกสภาจังหวัดก็ให้การสนับสนุน ผู้ใหญ่บ้านบางคนให้ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่
บ้านให้การช่วยเหลือสิ่งของขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสร้างระบบประปาหมู่บ้านในบางหมู่

²¹ ซ้างแล้ว

ให้การช่วยเหลือ เงินทอง ให้กู้ยืมเงินไปลงทุน ให้ที่เข้าทำการเกษตรแก่ราษฎรบางรายเพื่อรักษา
 ฐานะเสี่ยง ให้การช่วยเหลือ สร้างความสนิทสนมกับญาติที่มีมากมาย ในหมู่ที่ 6 เปลี่ยนบุญคุณที่ได้
 ช่วยเหลือชาวบ้านญาติพี่น้องมาเป็นทรัพยากรทางการเมือง เป็นคะแนนเสียงในการรับเลือกตั้งผู้
 อุปถัมภ์ที่ผู้สนับสนุน (ผู้ใหญ่บ้าน) ในขณะที่เดียวกันก็ยังเป็นผู้รับการอุปถัมภ์ของนักการเมืองท้องถิ่น
 (สมาชิกสภาจังหวัด) และผู้อุปถัมภ์ที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่นก็ยังเป็นผู้รับการอุปถัมภ์ของนักการเมือง
 เมืองระดับชาติ นักการเมืองระดับชาติ ให้การอุปถัมภ์ผ่านนักการเมืองท้องถิ่นจนมาถึงผู้นำชุมชน ใน
 ขณะเดียวกันก็อุปถัมภ์ประชาชนในพื้นที่ สายสัมพันธ์ ดำเนินเช่นนี้เรื่อยมา

กำนันมีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชนและยังเป็นประธานฝ่ายบริหารในองค์กรนิติบุคคลคนทั่วไป
 ไปอาจมองได้ว่า ถ้าต้องการคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งในฐานะระดับชาติ ผู้สมัครต้องมาขอให้
 กำนันช่วยเหลือต้องมาสร้างความสัมพันธ์ด้วย ในแพรวพราวแฉ่งไม่เป็นเช่นนั้น นักการเมืองระดับ
 ชาติไม่ได้เข้ามาสร้างความสัมพันธ์ด้วย การดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนมีการแข่งขันสูงมากไม่
 เหมือนในอดีตที่ผ่านมา

การเลือกตั้งผู้นำระดับท้องถิ่นมีการแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก อยู่หมู่บ้านไหนก็พูดก็สนับสนุน
 คนนั้น ต่างคนต่างมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน สนับสนุนคนต่างกัน ต้องมีการหาเสียง มีหัวคะแนนจึง
 จะได้ชัยชนะ ซึ่งในเรื่องนี้กลุ่มคนที่เคยได้รับความช่วยเหลือและเป็นกลุ่มผู้สนับสนุนอดีตกำนันได้
 กล่าวว่า

“ฉันว่าถ้าพ่อกำนัน ยังเป็นกำนันอยู่บ้านเราคงดีกว่านี้”²²

“การเลือกกำนันสมัยก่อน เราคิดว่าใครเป็นคนดี ก็เห็น ๆ กันอยู่ไม่ต้องหาเสียง
 เดียวนี้ต้องหาเสียง แบ่งเป็นพวกใครพวกใคร ไม่ค่อยถูกกัน บางพวกอาฆาตกัน
 เลือกตั้งอย่างอื่นก็เหมือนกัน”²³

อาจมีการแจกเงินกันบ้างในการเลือกตั้งระดับต่าง ๆ เช่นกำนันผู้ใหญ่บ้าน แต่จะมีเพียงผู้สูงอายุเท่านั้น
 ที่คิดว่ารับเงินมาเป็นบุญคุณต้องเลือกคนที่มาแจกเงิน คนวัยอื่นไม่คิดไม่สนใจคิดว่าเรื่องที่มีคนนำ
 เงินมาให้เป็นเรื่องของบุญคุณ ไม่คิดว่าจำเป็นต้องเลือกหรือสนับสนุนให้คนที่มาแจกเงินได้รับเลือก
 ตั้ง

ผู้ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำชุมชนสามารถเข้าไปมีอำนาจในองค์กรเช่นสภาตำบล เป็น
 สมาชิกที่เข้ามาได้โดยตำแหน่งที่อำนาจในการจัดซื้อจัดจ้างทำโครงการต่าง ๆ ในตำบลในแพรว
 พราวแฉ่ง กำนันและผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งมักร่วมมือกัน ในการทำโครงการและรับเหมา เบิกจ่าย เงิน

²² สัมภาษณ์ นาย ธ. (นามสมมุติ) , 28 มกราคม 2543.

²³ สัมภาษณ์ นาย ค. (นามสมมุติ) , 28 มกราคม 2543.

โดยไม่มีใครสามารถล่วงรู้ จนเริ่มดำเนินการ ก็จะมาแจ้งให้คณะกรรมการในสภาตำบลทราบ การดำเนินการทั้งหมดจะมีแค่กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่ทราบรายละเอียดและลงมือปฏิบัติ คณะกรรมการคนอื่นไม่สามารถเข้าร่วมดำเนินการ ได้เลย เมื่อสิ้นสุดโครงการ กำนันและผู้ใหญ่นั้นก็จะนำเงินบางส่วนมาแบ่งให้คณะกรรมการบางคนที่เห็นด้วยกับการกระทำ และจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานเช่น ถนนให้การพัฒนาจะกระจุกตัว อยู่แค่หมู่บ้านของกำนันและคนใกล้ชิดในการนำโครงการโครงสร้างพื้นฐานไปทำในหมู่บ้าน กำนันและผู้ใหญ่คนหนึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ คนเหล่านี้จะตอบแทนโดยการวางเฉย ไม่คัดค้านการกระทำของกำนันและผู้ใหญ่ เพราะถือว่ามิบุญคุณและให้ประโยชน์กับพวกตนอยู่

3.3.ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในตำบลสวนหลวง

สวนหลวงเป็นตำบลที่อยู่ไกลตัวอำเภอมาก การเดินทางคมนาคม ก็ไม่ยากลำบากไม่เคยประสบภัยธรรมชาติร้ายแรงเหมือนกับที่อื่นจะมีบ้างก็ปัญหาน้ำเค็ม คนในตำบลมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีที่ดินที่ทำกินที่ตกทอดจากปู่ย่าตายาย มีที่เป็นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ไม่มีที่ดินจะให้เช่า บางส่วนทำอาชีพรับจ้างหรือทำโรงงาน ดินที่ทำกินมีความอุดมสมบูรณ์ ปลูกอะไรก็ได้ผลดีพืชผลตามธรรมชาติขึ้นอยู่มากมายเก็บกันได้ไม่มีใครทวง

คนในสวนหลวงมีความเป็นอยู่ที่ไม่ลำบาก มีรายได้พอเพียงแก่การดำรงชีพ ในที่ของตนเองมีความสนิทสนมกันระหว่างเพื่อนบ้านไปมาหาสู่กันได้สม่ำเสมอ โดยไม่ต้องมีบ้านอยู่เกาะกลุ่มกัน ไม่มีการดื้อขี้กับใคร หรือต้องพึ่งพาคนอื่นอย่างเดียวเพราะช่วยตัวเองไม่ได้ ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ในสวนหลวง ในอดีตที่ผ่านมาจึงพอสรุปได้ว่ามี 4 ลักษณะด้วยกัน

- 3.3.1 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างนายกับไพร่ทาส, นักเลงกับชาวบ้าน
- 3.3.2 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างเจ้าของเงินกับผู้กู้เงิน
- 3.3.3 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ระหว่างเจ้าของสวนกับผู้เช่า
- 3.3.4 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์แบบอื่นกลุ่มอาชีพอื่น

3.3.1 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่าง นายกับไพร่ทาส, นักเลงกับชาวบ้าน

ในสวนหลวงเมื่อครั้งยังมีไพร่ทาสอยู่ผู้เลี้ยงไพร่ทาสได้ (นาย) ต้องเป็นคนที่ร่ำรวยมีฐานะดี มีที่ดินมากพอแก่การทำกินและตั้งที่อยู่ ไม่จำเป็นต้องเป็นขุนนาง การเลี้ยงไพร่ทาสซึ่งมักมาจากการกู้เงินแล้วไม่มีใช้ เอาลูกมาขูดคอกกับที่มาขอยอยู่เองเป็นครอบครัว การเลี้ยงจะเลี้ยงแบบลูกหลานพี่น้องให้อยู่ที่อยู่กันเรื่อยไป จนเมื่อมีการเลิกทาสแล้วก็ยังไม่อยากจะไปจากนาย อาจมีบ้างบางส่วนที่เลี้ยงแบบทาส ใช้ทำงานหนักมากที่ความแร้นแค้น ก็จะอยู่กันไม่ได้นาน ไปร่ทาสจะลอบทำร้าย จนถึงตายและขโมยทรัพย์สินแล้วหนีไป

ไพร่ต้องทำงานให้นาย โดยไม่ได้รับค่าจ้าง เช่น ต้องทำนา ช่วยดำข้าว ผ่าฟัน ตักน้ำ นายให้ที่พักพิง ให้ที่อยู่ให้อาหารกินอิ่มท้อง คຸ່ມครองไม่ให้ ไครรังแก และปล่อยให้เที่ยวข้างนอกบ้าง ตามวันที่กำหนดแน่นอน ความสัมพันธ์นายกับไพร่ทาสนี่ เป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนอยู่กันมานาน สัมพันธกันเป็นครอบครัวสัมพันธ์กันทางจิตใจ สนทนกันเหมือนญาติ ช่วยเหลือกันทุกอย่าง คอยปกป้องและคຸ່ມครองไม่ให้แต่ละฝ่ายลำบากหรือมีอันตรายต่างฝ่ายต่างหวังให้แต่ละฝ่ายมีความเป็นอยู่ที่ดีไม่เร้นแค้น มีความจงรักภักดี ไปร่ทาสอยู่กับนายคนไหน ก็จะอยู่ตลอดไม่ไปไหน อาจมีบางวันที่เปลี่ยนไปอยู่กับนายคนอื่นบ้าง ก็มักเป็นเรื่องความเร้นแค้นและความยากลำบากในการกินอยู่เรื่องปากท้อง ดังเช่นคำบอกเล่าของผู้ที่เคยมีบ่าวไพร่ในบ้านในตำบลสวนหลวงเล่าว่า

“สมัยก่อนใครเลี้ยงบ่าวไพร่ดี ให้กินอิ่มจะขึ้นชื่อ เพราะวันที่ปล่อยให้เที่ยวมันจะไปคุยกัน จนบางทีก็จะมาขอให้เอาเงิน ไปจ่ายตัวมันมาอยู่กับนายที่ใจดีก็มี”²⁴

นักเลงกับชาวบ้าน

ส่วนนักเลงกับชาวบ้านในสมัยก่อน สัมพันธกันในเรื่องการให้ความคุ้มครองและการยกย่องนักเลงที่มีชื่อเสียงในสวนหลวงก็มีไม่กี่คน ตาคังเป็นหนึ่งในที่คนสวนหลวงรู้จัก ตาคังเป็นคนใจกล้า กล้าที่จะเผชิญอันตราย คอยดูแลไม่ให้มีการขโมยของทำหน้าที่คล้ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถ้ารู้ว่าใครขโมยของหรือทำผิดร้ายแรง ตาคังจะตามไปฟันให้แขนขาด หรือตีให้หูฉีกแต่ไม่ให้ถึงตาย คนในสมัยก่อนให้ความเคารพนับถือตาคังมาก ตาคังก็ไม่เคยเรียกร้องอะไรจากชาวบ้าน ขอให้ชาวบ้านนับถือเคารพยกย่องก็พอ นักเลงสมัยก่อน ให้ความคุ้มครองดูแลให้เกิดความสงบสุขชาวบ้านไม่ต้องให้ทรัพย์สินเงินทองอะไรเพียงแค่ว่าให้การเคารพยกย่องนับถือเป็นนักเลง

3.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของเงินและผู้กู้เงิน

คนในสวนหลวงมีความเป็นอยู่อย่างสมถะจะไม่พยายามก่อหนี้ เพราะมีความอายที่เป็นหนี้ มีในบางกรณีที่เกิดการกู้ยืมขึ้นเช่น จะใช้เงินเพื่อส่งลูกเรียน บวชลูกชาย ขยายที่ ชื่อที่เพิ่ม หรือซื้อรถเพื่อค้าขาย การกู้มักทำกัน 2 ลักษณะคือ กู้คนที่ไม่รู้จัก และกู้กันแบบเกรงใจกัน

²⁴ ตัมภานันท์ นาย อากาศ มีตมบูรณ อคิตครุตั้งกตตำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 27 มกราคม 2543

อยู่กับคนที่ไม่รู้จัก

การอยู่กับคนที่ไม่รู้จักจะต้องมีการนำที่มากำประกันหรือให้เช็คไว้ ถ้าเป็นเงินน้อย ๆ ก็ทำสัญญากันที่บ้านผู้ใหญ่ แต่ถ้ามาก ๆ ก็จะไปทำกันที่หออทะเบียน (สำนักงานที่ดิน) โดยมีการคิดอัตราดอกเบี้ย 10,000 ละ 1,500 หรือ ร้อยละ 15 เป็นส่วนใหญ่ อาจมีบางรายชาวบ้านเรียกว่าหน้าเลือดก็จะ เป็นร้อยละ 20

เจ้าของเงินจะไม่เร่งรัดในการชำระหนี้อะไรมากนัก เมื่อใกล้ถึงเวลาชำระหนี้ก็จะถามไถ่ว่า เป็นอย่างไร มีเงินมาใช้หรือยังถ้ายังก็เปิดโอกาสให้ผ่อนผันกันได้ หรือในบางทีก็ให้ชำระดอกเบี้ยยัง ถ้ายังก็เปิดโอกาสให้ผ่อนผันกันได้ หรือในบางทีก็ให้ชำระดอกเบี้ยเป็นน้ำศาลปีบก็ได้ (ปัจจุบันส่วน มากให้เป็นเงิน) การกู้ยืมแบบนี้ที่มักหลุดจางกันบ่อย ๆ ถึงแม้จะเปิดโอกาสให้ผ่อนผันแต่ในที่สุด ก็ไม่มีเงินใช้ เพราะดอกเบี้ยสูงมาก ความสัมพันธ์ของเจ้าของเงินและผู้กู้มีเรื่องทางจิตใจอยู่บ้างในการ เห็นใจให้ผ่อนผัน แต่เป็นเรื่องเชิงวัตถุเชิงผลประโยชน์มากกว่า การตอบแทนกันอยู่ในรูปดอกเบี้ยตัว เงิน

กู้แบบเกรงใจกัน

การกู้ยืมแบบนี้เจ้าของเงินและผู้กู้ยืมจะต้องเป็นคนสนิทกัน รู้จักกันมานานสนิทเหมือนญาติเจ้าของเงินจะไม่ใช้คนที่ปล่อยกู้เป็นอาชีพ แต่เป็นเพียงคนที่พอมีฐานะอยู่บ้าง คนที่ให้ยืมเงินก็จะ ให้ยืมแบบเกรงใจเพราะสนิทกัน ผู้ยืมมีความเดือดร้อนต้องช่วย ผู้กู้ยืมก็เกรงใจเจ้าของเงินที่เขายืม เจ้าของอาจจะนำเงินไปทำอย่างอื่นได้ดีกว่าให้ตนกู้ การคิดดอกเบี้ยมีบ้างแต่ไม่มาก โดยส่วนใหญ่จะ คิดร้อยละ 2 ต่อปี ถ้ามีจำนวนเงินไม่มากก็ไม่ต้องมีอะไรค่าประกัน เมื่อถึงเวลาต้องชำระ แต่ยังไม่ถึง ก็ ผ่อนผันกัน (แต่ส่วนใหญ่จะให้ตรงเวลา) ด้วยความสนิทสนมกันมานาน เมื่อมีงานอะไร เช่น งาน บวชของลูกหลานเจ้าของเงินผู้กู้มักมาช่วยเสมอ โดยที่เจ้าของเงินไม่ได้เรียกร้องอะไรหรือสั่งให้ผู้ถูก กู้ตอบแทนมากกว่าคนอื่นที่มาช่วยแต่ไม่ได้กู้เงิน เจ้าของเงิน อาจวานให้ผู้กู้เงิน ช่วยดูแลหลานที่บ้าน ช่วยพาขีเรือไปส่งลูกที่โรงเรียน ซึ่งผู้กู้ทำด้วยความเต็มใจ และไม่รู้สึกรู้ว่าถูกใช้ ความสัมพันธ์เช่นนี้อยู่ บนพื้นฐาน ของความสัมพันธ์ทางจิตใจมากกว่าผลประโยชน์ 2 ฝ่าย ผูกพันเหมือนญาติรู้จักกันมา นานช่วยเหลือและตอบแทนกันอย่างสม่ำเสมอ

ดังเช่นคำกล่าวของราษฎรคนหนึ่งในส่วนหลวงว่า

“ก็รู้จักแบบเกรงใจกัน เขาทำกันอย่างนี้ทั้งนั้นแหละ คนแถวนี้พูดเป็นคำ พูดยะให้วันไหนต้องวันนั้นเลย” แต่ก่อนเขาก็ทำกัน เดียวนี้ก็เป็นอยู่”

“ช่วยดูแลหลานไม่เห็นเป็นไรสนิทกันอยู่แล้ว”²⁵

²⁵ ตัมภานันท์นายทองคำ (หมึก) หมู่ 11 ต.สวนหลวง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม , 27 มกราคม 2543 .

3.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของสวนกับผู้เช่า

ดังที่กล่าวไปแล้วคนในสวนหลวง มีที่ทำกินกันหมดแทบทุกคน ผู้มีที่ทำกินพอเพียงแก่การเลี้ยงชีพและยังพอมีเหลือ จะสามารถแบ่งให้ผู้ที่ไม่มีที่ทำกินเช่าทำกินได้ เจ้าของที่บางรายปล่อยให้เช่าอย่างเดียวไม่ทำกินเองก็มี ผู้ที่เช่าสามารถเก็บรายได้ ได้ทุกวัน แต่ผู้ให้เช่าเก็บได้เพียงค่าเช่าเป็นรายปีจนในบางที คนเช่ารวยกว่าเจ้าของที่ ผู้เช่าหลายรายเก็บผลผลิตออกขายจนมีเงินมากพอซื้อที่ และไม่ต้องเช่าอีกต่อไป

วิธีการให้เช่า

เหมาต้น เหมาสวน และเช่า (บางคนเรียกถือเอา)

เหมาต้น

เจ้าของสวนจะให้คนเช่าเช่าเพื่อทำตาล (น้ำตาลมะพร้าว) โดยคิดเป็นต้น ๆ ไปว่าจะเช่ากี่ต้น ต้นมะพร้าวเจ้าของสวนจะปลูกกันไว้อยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะทำกันเองทั้งสวน เมื่อมีผู้มาขอทำกินก็จะแบ่งให้เช่าเป็นต้น ๆ เพราะความสงสารหรือในบางทีก็อาจเกิดจากเจ้าของทำไม่ไหว ค่าเช่าในสมัยก่อน อาจจ่ายเป็นน้ำตาลใส (เป็นน้ำ) 8 ปีบหรือน้ำตาลแห้ง 1 ปีบ (เคี้ยวแล้ว) / ต้นมะพร้าว 20 ต้น / เดือน แต่ปัจจุบันจ่ายเป็นเงิน ที่เหลือก็เป็นของผู้เช่าจะขึ้นปาดตาลเคี้ยวน้ำตาลปีบออกขายหารายได้เอาเอง

เหมาสวน

เป็นการให้เช่าทั้งสวนที่ได้มีการปลูกมะพร้าวไว้แล้ว ผู้เช่าสามารถสอยมะพร้าวออกขายเป็นลูก ๆ และทำตาลได้ด้วยจ่ายค่าเช่าเป็นปี อาจจ่ายเป็นเงินหรือน้ำตาลก็ได้แล้วแต่

เช่าหรือถือเอา

เป็นวิธีการเช่าโดยทำสัญญาเช่าระยะยาวอย่างน้อย 3 ปี มักเกิดในรายที่เจ้าของสวนมีที่น้อยแต่ต้องการเงินมาก เจ้าของที่จะเอาเงินค่าเช่ามาจากผู้เช่าล่วงหน้า ก่อนเลย 3 ปี หรืออย่างน้อยปีครึ่ง เช่นเช่า 3 ปี ค่าเช่าปีละ 1,000 บาท เจ้าของที่จะขอเงินจากผู้เช่าก่อน 3,000 บาท หรือถ้าปีครึ่งก็ 1,500 บาท หลังจากนั้นผู้เช่าจะเข้าทำการเก็บรายได้จากสวนที่เจ้าของปลูกไม้ผลไว้แล้ว ไม้ผลส่วนใหญ่จะเป็นมะพร้าวรองลงมาก็ ส้มโอ กล้วย มะม่วง

ความสัมพันธ์ของผู้เช่ากับเจ้าของสวนที่เหมาะสมกันจะมีความสนิทสนมกันมากกว่าหมาสวนและเช่าปี เพราะการเช่าเป็นต้น ๆ ถือเป็นการแข่งขันกัน เจ้าของสวนจะไม่ให้เช่าก็ได้ เพราะตัวเองก็ทำอยู่แล้ว คอเมื่อมีคนที่ไม่มียาขายได้ ไม่มีที่มาขอทำก็แข่งขันให้การเข้ามาทำก็ต้องอยู่ในที่ของเจ้าของสวน พบหน้ากันบ่อยครั้งหรืออย่างน้อยที่สุดก็เดือนละครั้งมีการพบปะพูดคุย จนเกิดความสนิทสนมมีความสัมพันธ์ทางจิตใจ สัมพันธ์กันเป็นครอบครัว ครอบครัวผู้เช่าก็จะรู้จักครอบครัวเจ้าของสวนด้วย อยู่ติดที่เช่าทำกับใครก็ทำกับคนนั้นตลอด ตั้งแต่ไม่มีลูกจนลูกโตและมีครอบครัวก็ยังช่วยกันทำต่อมีความนับถือกัน

เจ้าของสวน อาจวาน ให้คนเช่าขึ้นมะพร้าว ตัดต้นถินมาทำค้ำพลูให้ ทำความสะอาดใต้ถุนบ้าน เก็บสวะที่ขวางคลองหน้าบ้าน ตัดต้นไม้ใหญ่ ๆ ตัดแต่งดูแลสวนส่วนที่ไม่ได้เช่าได้ โดยต้องจ่ายอะไรหรือถ้าถือเป็นการจ้างก็เป็นจ้างแบบเกรงใจหรือให้เงินแบบน้ำใจ ไม่ต้องเสียเงินมาก ในบางที่ ลูกคนเช่ากลับจากโรงเรียนหิวก็มากินที่บ้านเจ้าของสวนได้ ลูกเจ้าของสวนจะทำงานฝีมือส่งครู คนเช่าก็จะมาช่วยทำ การวานให้ทำการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย ปฏิบัติต่อกันด้วยความปรารถนาดีด้วยความสงสาร ซึ่งเจ้าของสวนได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“สงสารเขาไม่มีที่ทำกินก็เลยให้เช่า แต่เขาคินะวานงานอะไรใหญ่ ๆ ก็ทำให้”

“เขาให้ที่ทำกินช่วยอะไร ได้ก็ช่วยกันไป”²⁶

แต่ถ้าในบางราย ในการเช่าต้น ถ้าเจ้าของสวนมีการเอาเปรียบมาก หรือมองเรื่องผลประโยชน์มากกว่าความสนิทสนม ผู้เช่าก็จะปฏิบัติเช่นเดียวกัน จะเลิกเช่าต้นกับเจ้าของคนนั้น วานให้ช่วยทำอะไรก็ไม่อยากทำ ถึงจ้างก็ไม่ทำให้ โดยผู้เช่าบางรายได้กล่าวถึงเรื่องนี้ด้วยความไม่พอใจว่า

“ขอบพุดถูกจิก เคี้ยวให้ทำเคี้ยวไม่ให้ทำต้นนี้มันจะเลิกแล้ว”²⁷

การเช่าสวนเช่าเป็นปี เจ้าของสวนและผู้เช่าไม่ค่อยมีความสนิทสนมกันมากถึงแม้จะเช่ากันมานาน ตั้งแต่รุ่นพ่อ แต่ปัจจุบันความยินยอมเริ่มลดลง เจ้าของสวนให้เช่าที่ผู้เช่าก็ให้การตอบแทนเป็นค่าเช่ารายปี ความผูกพันทางจิตใจน้อยกว่าเรื่องเงินทองที่ต้องการเป็นเรื่องผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ ไม่จำเป็นต้องมีการช่วยเหลือกัน ในเรื่องนอกเหนือจากค่าเช่า

เช่าปีหรือถือเอา ในการเช่าแบบนี้ ความผูกพันทางจิตใจแทบไม่มี เจ้าของที่ได้เงินแล้วก็ปล่อยให้ผู้เช่าเก็บผลประโยชน์ ในที่ไปตลอดโดยไม่ต้องมาดูแลหรือให้ความสนใจใด ๆ วิธีการเช่นนี้

²⁶ สัมภาษณ์ นาง ข. (นามสมมุติ) , 25 มกราคม 2543.

²⁷ สัมภาษณ์ นาย บ. (นามสมมุติ) , 27 มกราคม 2543.

เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่าย เอาเปรียบซึ่งกันและกัน จนความผูกพันแทบไม่มี เจ้าของสวนเก็บเงินไปแล้ว อาจนำสวนไปขายต่อให้คนอื่น ผู้เช่าต้องเสียเงินให้เจ้าของใหม่อีกครั้ง ถ้าไม่ให้ก็ต้องออกจากสวนไป หรือเจ้าของสวนอาจเก็บประโยชน์จากสวนไปเสียมากที่เหลืออาจไม่คุ้มที่จะเช่าได้ ผู้เช่าตกลงเช่าสวนในสวนที่มีความอุดมสมบูรณ์ เจ้าของเงินเอาเงินล่วงหน้าไปก่อนปีครึ่ง โดยเชื่อว่าผู้เช่าจะจ่ายค่าเช่าอีกครั้งเมื่อครบ 3 ปี ผู้เช่าอาจเก็บประโยชน์จากสวนได้คุ้มกว่าเงินที่ให้ไป แล้วก็หนีไปได้ เจ้าของที่ก็จะขาดทุนได้รับเงิน ไม่คุ้มค่าที่ให้เช่าสวน

3.3.4 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างกลุ่มอาชีพอื่น แบบอื่น

การประกอบอาชีพของคนในสวนหลวง นอกจากเกษตรกรรมแล้วยังมีอาชีพอื่น เช่น การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มคนเหล่านี้มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยเหตุผลที่ว่า รายได้ดี และมีสวัสดิการ การเข้าทำงานจะเป็นการชักชวนกันปากต่อปาก ในหมู่เพื่อนฝูง หรือมีคนพาไปสมัครซึ่งมักเป็นกลุ่มรถรับจ้าง กลุ่มรถรับจ้างจะพยายามหาคนไปทำงานในโรงงาน และได้รับค่าหัวคิวจากการหาคนงานมาให้ โดยเจ้าของโรงงานจะจ่ายเป็นรายหัว ส่วนพวกคนทำโรงงาน ก็จะเห็นว่ารถรับจ้างมีบุญคุณสามารถพาตนไปสมัครหางานให้ทำ อำนวยความสะดวกให้จึงตกลงกันที่จะเหมารถคิดเป็นรายสัปดาห์หรือครึ่งเดือนกับคนขับรถรายนั้นไปตลอด ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่าย จะยืนนานเท่าใดขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่สามารถตอบสนองให้แก่กันได้ หากหมดประโยชน์ก็เลิกสร้างความสัมพันธ์

การดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนการเลือกตั้งมีส่วนที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ นอกเหนือจากเรื่องการขาดแคลนทรัพยากรในการดำรงชีพ ในสวนหลวงการขึ้นเป็นผู้นำชุมชนมีความสำคัญ การได้เป็นกำนันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน มีคนเคารพยกย่องมากมาย มีอำนาจในการตัดสินใจทำอะไรบางอย่างโดยไม่มีใครอยากคัดค้านเพราะเกรงใจ นักการเมืองระดับชาติหากต้องการคะแนนเสียงก็ต้องเข้ามาทำความรู้จักสนิทสนมกับผู้นำ ในสวนหลวง กำนันใช้บทบาทในฐานะผู้นำในชุมชนสร้างชื่อเสียงโดยอาศัยเงินเป็นส่วนใหญ่ของนักการเมืองระดับชาติ ประจักษ์พยานที่เห็นคือ สะพานข้ามแม่น้ำแม่กลองบริเวณที่เชื่อมต่อดถนน สายอัมพวา-สมุทรสงคราม กับตำบลสวนหลวง งบประมาณ 30 ล้านบาท (สะพานวัดนางวัง) กำนันเขียนแผนพัฒนาเสนอไปที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่ง ขอเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กข้ามแม่น้ำแม่กลอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนนั้นก็นำเงินงบประมาณมาให้พร้อมผู้รับเหมาดำเนินการกำนันไปขอที่โดยอาจซื้อในราคาแพงหรือขอเปล่าเท่าที่ทำได้จากชาวบ้าน และรับบริจาคจากชาวบ้านทั้งตำบล จนได้มาเป็นสะพานในที่สุด

กำนันได้ความเคารพความน่าเชื่อถือจากประชาชนในตำบลและพื้นที่ใกล้เคียงในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับความไว้วางใจจากประชาชนในตำบล โดยมีกำนันตอบแทนโดยการควบคุมคะแนนเสียงให้ สายสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน โดยวิธีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ให้ ผู้นำในชุมชนอาศัยโอกาสเป็นผู้อุปถัมภ์ระยะหนึ่งในชุมชนได้ และสร้าง

ความน่าเชื่อถือในการทำโครงการในสภาพตลาด การทำโครงการต่าง ๆ กำหนดเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด ตั้งแต่จัดทำโครงการเสนอโครงการเบิกจ่ายเงินและรับเหมาโดยมีลูกน้องของตัวเองเป็นผู้รับเหมา เมื่อเริ่มดำเนินการก็จะมาแจ้งให้คณะกรรมการทุกคนทราบเพียงเท่านั้น โดยไม่ขอความเห็นและไม่ค่อยมีใครกล้าโต้แย้ง เพราะหากมีการโต้แย้งก็จะถูกว่ากลางที่ประชุม หรือไม่ทำโครงการเพื่อหมู่บ้านของคนที่ยึดแย้ง การพัฒนาต่าง ๆ จะกระจุกตัวอยู่เฉพาะหมู่บ้านของกำนัน ลูกน้องและคนใกล้ชิดที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการคนอื่นที่คัดค้านหรือวางตัวเป็นกลางจะไม่ค่อยได้รับการพัฒนาของคนที่นั้น เงินที่ได้จากงบประมาณในการดำเนินการมีบางส่วนที่แบ่งให้ คณะกรรมการดำเนินการ แต่ส่วนใหญ่กำนันจะใช้ในการเลี้ยงดูลูกน้องผู้อยู่ใต้การอุปถัมภ์ของตน

ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในทั้งสองตำบลมีความเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแพรกกานามแดง ภัยธรรมชาติ ลักษณะภูมิประเทศ ความแร้นแค้น การคมนาคม มีผลกระทบต่อระบบอุปถัมภ์ ในขณะที่สวนหลวงไม่มีอะไรที่มีผลกระทบต่ออย่างชัดเจน แพรกกานามแดงเริ่มแรกเกือบทั้งหมด ก็มีความสัมพันธ์แบบผู้ถือครองที่ดิน ซึ่งคล้ายระบบศักดินา สวนหลวงก็เช่นกันแต่ไม่ใช่ทั้งหมด เรื่องการเมืองนักการเมืองระดับชาติเข้าไปมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในชุมชนทั้งสอง แพรกกานามแดง นักการเมืองสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำระดับหมู่บ้านและชาวบ้านผูกพันกันด้วยการนับถือและศรัทธา แต่ต่อมาเริ่มจืดจางลงไปโดยการงคให้ทรัพยากรในการดำรงชีพ ผู้นำระดับตำบลที่นักการเมืองไม่สนใจสร้างความสัมพันธ์ด้วยมีบทบาทมากกว่าในการอุปถัมภ์ลูกน้องที่เป็นคณะกรรมการในสภาพตลาด ในสวนหลวงนักการเมืองสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำระดับตำบลผ่านไปสู่ชาวบ้าน ความสัมพันธ์ดำเนินไปได้ดี ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทน้อยลงเรื่อยๆ เพราะอุปถัมภ์แต่ลูกน้องของคนที่เป็นผู้รับเหมาและไม่ได้อยู่ในสภาพตลาดไม่เหมือนที่ผู้นำในตำบลแพรกกานามแดงทำ

การช่วยเหลือระหว่างผู้มีที่ดินและทรัพยากรในการดำรงชีพอื่นๆคนที่มีความร่ำรวยกับคนที่มิสถานภาพที่ต่ำกว่าขาดทรัพยากรในการดำรงชีพ กระทำกันอย่างหลากหลายรอบด้าน บุญคุณความผูกพันทางจิตใจเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปผลประโยชน์เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น นอกเหนือจากบุญคุณ ลักษณะการปฏิบัติต่อกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่มากระทบต่อเรื่องผลประโยชน์และบุญคุณไม่ว่าผู้มีฐานะตำแหน่งสูงกว่าหรือต่ำกว่า การกระจายอำนาจก็เช่นกัน